

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

توسل و تبرک به پیامبر و آثار ایشان و حکم بازسازی و عبادت در کنار قبور
انبیا و اولیای الهی

استاد راهنما: حجت الاسلام خطیبی

نویسنده: میلاد عمرانی

آذر ۱۴۰۲

موسسه بیان معرفت

چکیده

در منابع اسلامی به صورت گسترده گزارش شده، برخی از این گزارش ها پیش از خلقت و برخی در زمان حیات و همچنین دسته از این گزارش ها به توسل و تبرک به آثار بعد از وفات آن حضرت اشاره دارد، علاوه بر این گزارش هایی مبنی بر زیارت قبر و توسل و شفاعت جستن از آن حضرت در دست است که نشان میدهد که اعتقاد به توسل و شفاعت پیامبر بعد از وفات ایشان در میان اصحاب امری پذیرفته شده بوده است؛ بنابراین کسانی که چنین اعتقادی را شرک آمیز تلقی کرده و آن را مخالف با سیره سلف صالح یعنی اصحاب پیامبر میدانند دچار خطا و اشتباه شده اند.

واژگان کلیدی

تبرک، توسل، بنای قبور، زیارت، عبادت در کنار قبور

مقدمه

در مورد توسل به پیامبر و بازسازی قبور انبیا الهی در قرآن کریم و در روایات فراوانی آمده است که حتی در زمان حیات پیامبر از آثار و معجزه‌های ایشان استفاده می‌کردند و نفعی می‌بردند و بعد از مرگ ایشان هم مردم به سر قبر پیامبر حاضر می‌شدند و از ایشان درخواست کمک می‌کردند تا خداوند به وسیله پیامبر دعاها و کارهای آنها را سامان بخشد و کمکشان کند پس معلوم می‌شود که بعد از فوت پیامبر مردم بر سر قبر پیامبر حاضر می‌شدند و از پیامبر درخواست کمک و شفاعت بکنند ما در این مقاله در مورد حکم بازسازی قبور انبیا و اولیای الهی و توسل به پیامبر و تبرک به آثار معجزه‌های ایشان و اینکه مردم در زمان حیات پیامبر و بعد از وفات ایشان هم بر سر قبر پیامبری آمدند و از ایشان درخواست کمک می‌کردند

توسل به پیامبر و تبرک به آثار او در حیات و ممات:

تبرک جستن به آثار انبیا و برگزاری مجلس تولد و بزرگداشت حرام و شرک است و توسل به غیر خدا هم شرک است و توسل به پیامبر بعد از فوت ایشان مخالف شرع اسلام است

الف_ تبرک جستن به آثار پیامبر

در همه کتب حدیثی با نقل متواتر آمده است که صحابه رسول خدا در زمان حیات ایشان به آثار او تبرک می‌جستند از جمله ی این آثار

تبرک جستن به آب دهان پیامبر

در صحیح بخاری (۱) آمده است که در جنگ خیبر پیامبر فرمود فردا این پرچم را به دست کسی می‌دهم که خدا و رسول را دوست دارد و خدا و رسول هم او را دوست می‌دارند همه یاران آن شب را تا صبح فکر می‌کردند که آیا فردا پرچم به دست چه کسی می‌افتد، صبح آن روز پیامبر گفت: علی کجاست؟ گفتند او از درد چشمانش می‌نالده، پیامبر به دنبال او فرستاد او را آوردند و پیامبر با آب دهان خود دو چشم ایشان را شفا دادند (۲)

و این روایت در صحیح مسلم از قول سلمه بن اکوع آمده است: که علی علیه السلام چشمانش درد می‌کرد و با آب دهان پیامبر شفا یافت و پرچم به او داده شد (۳)

تبرک جستن به وضوی پیامبر

در صحیح بخاری از انس بن مالک و جابر بن عبدالله روایت شده است که با پیامبر بودیم، وقت نماز عصر فرا رسید و برای وضو گرفتن آب اندکی داشتیم پیامبر ظرف وضویش را آورد و دستش را داخل ظرف گذاشت و گفت بیایید وضو بگیرید ناگهان از میان انگشتان پیامبر آب شروع به جوشیدن کرد آنگاه همه وضو گرفتند و از آن نوشیدند (۴) جابر بن عبدالله می‌گوید آن روز تعداد ما ۱۴۰۰ نفر و در روایت دیگر آمده است که ۵۰۰ نفر بودیم (۵)

تبرک جستن به موی پیامبر

مسلم در صحیح خود روایت می‌کند که رسول خدا به منا آمد و پس از رمی جمرات و قربانی کردن سر خود را تراشید و آن را به مردمان داد (۶) و بسیاری از صحابه پیامبر در جنگ‌ها تار مویی از پیامبر را همراه خود داشتند به آن تبرک می‌جستند و همیشه در جنگ‌ها پیروز می‌شدند (۷)

تبرک جستن به لباس پیامبر

عبدالله خادم اسما دختر ابوبکر گوید بانوی من اسماء گفت و روپوشه رسول خدا را می‌شویم و از آن شفا می‌گیرم (۸)

تبرک جستن به تیروپیکان پیامبر

بخاری درباره صلح حدیبیه روایت کرده و می‌گوید رسول خدا با سپاهیان خود در انتهای حدیبیه بر سرچاهی که کم آب شده بود و نمی‌توانست آب شرب سپاهیان را تامین کند آنگاه پیامبر تیری از تیردان خود بیرون آورد و فرمود آن را داخل چاه قرار دهید پس آنگاه آب پیوسته جوشید و همه سیر آب شدند(۹)

تبرک جستن به جای دست پیامبر

در کتاب اصابه و مسند احمد در شرح حال حنظله روایتی آمده است: حنظله می‌گوید جد من مرا خدمت پیامبر برد و گفت برای فرزندم دعا بفرمایید پیامبر دست خود را روی سر او کشید و فرمود او سعادت‌مند است راوی می‌گوید با چشم خود دیدم که بیماران صورت باد کرده و یا حیوانات پستان ورم کرده را نزد او می‌آورند و او با دست کشیدن بر سر خود و بسم الله گفتن و مسح کردن جای ورم کرده آنها را درمان می‌کند(۱۰)

توسل به رسول خدا

معتقدان به جواز توسل به پیامبر در همه دوران‌ها می‌گویند این گونه توسل پیش از خلقت و در زمان حیات و بعد از وفات انجام می‌گرفته و تا قیامت هم با دلایلی ادامه می‌یابد

نخست- توسل به رسول خدا قبل از خلقت

حاکم نیشابوری در کتاب مستدرک خود از قول عمر بن خطاب روایت می‌کند که وقتی آدم علیه السلام دچار لغزش شد فرمود پروردگارا مرا به حق محمد و آل محمد ببخش خداوند فرمود: ای آدم تو محمد را چگونه شناختی درحالی که من او را هنوز خلق نکرده‌ام، آدم فرمود وقتی مرا آفریدی و روح خودت را در من دمیدی سر که برداشتم بر ستون‌های عرش نوشته بود(لا اله الا الله محمد رسول الله) پس دانستم که تو نام کسی را جز محبوب‌ترین آفریده‌ات را در کنار نام خود قرار نمی‌دهی و آنچه در سوره بقره هم آمده است تفسیر آن این می‌شود که در جنگ‌ها از نام پیامبر تبرک می‌جستند تا اینکه پیروز شوند(۱۱)

دوم- توسل به پیامبر در حال حیات

احمد بن حنبل، ترمذی، ابن ماجه و بیهقی از(عثمان بن حنیف) روایت می‌کنند که مردی نایبنا نزد پیامبر رفت و گفت، از خدا بخواه مرا بهبود بخشد پیامبر به او گفت وضو بگیر و این دعا را بخوان پروردگارا من نزد پیامبرت محمد آمده‌ام او را شفیع و وسیله قرار ده تا خواسته‌ام برآورده شود(۱۲)

سوم- توسل به پیامبر بعد از وفات

طبرانی در معجم الکبیر از عثمان بن حنیف روایت کند که مردی برای نیاز خودش نزد عثمان بن عفان رفت و آمد می‌کرد ولی عثمان به او بی‌توجهی می‌کرد آن مرد ابن حنیف را دید و به او شکایت کرد عثمان بن حنیف به او گفت برو وضو بگیر و به مسجد برو و دو رکعت نماز بخوان و بگو پروردگارا من به وسیله پیامبرت محمد به سوی تو می‌آیم از تو درخواست کمک می‌کنم، آن مرد همه این کارها را انجام داد و سپس به در خانه عثمان بن عفان آمد عثمان تمام خواسته‌های او را برآورده کرد(۱۳)

توسل به عباس عموی پیامبر

در صحیح بخاری آمده است که عمر بن خطاب هرگاه قحطی می‌شد عباس بن عبدالمطلب را شفیع قرار می‌داد و می‌گفت پروردگارا ما در گذشته با توسل به پیامبر مان به سوی تو می‌آمدیم اکنون به وسیله عموی پیامبرمان به سویت آمده‌ایم راوی می‌گوید پس از آن باران می‌بارید و سیر آب می‌شدند(۱۴)

توسل به لباس پیامبر برای کاستن از فشار قبر

در کنز العمال، استیعاب، اسدالغابه و اصابه در شرح حال «فاطمه بنت اسد» از ابن عباس روایت کنند که گفت: وقتی «فاطمه بنت اسد» مادر امام علی از دنیا رفت پیامبر پیراهن خود را بر او پوشاند و در قبر کنار او خوابید از پیامبر پرسیدند تا به حال از شما اینجور کاری از شما ندیده بودیم پیامبر فرمود پیراهنم را روی وی انداختم تا او از جامه‌های بهشتی بپوشد و در قبر با او خوابیدند تا از فشار قبر در امان باشد، در طبقات ابن سعد از «سهل بن سعد» روایت می‌کند که زنی عبایی بافته شده به پیامبر هدیه داد و پیامبر آن را قبول کرد و روزی که با آن در جمع ما آمده بود شخصی به پیامبر گفت این عبا چقدر نیکوست پیامبر عبا را به آن شخص داد شخص چون به منزل رسید عبا را نزد پیامبر فرستاد مردم به او گفتند کار خوبی نکردی او گفت من این کار را انجام دادم تا آن عبا کفن روز مرگم باشد سهل می‌گوید آن عبا روز مرگ کفن او بود(۱۵)

توسل به قبر پیامبر

در سنن دارمی و وفا الوفا سمهودی از اوس بن عبدالله روایت کنند که گفت مردم مدینه دچار قحطی شده بودند به عایشه گفتند عایشه گفت سوی قبر پیامبر بروید و دریچه ای از آن به سوی آسمان باز کنید تا میان قبر و آسمان سقفی نباشد راوی می گوید چنین کردند و چنان باران بارید که گیاهان رویدند و شتران چاق شدند(۱۶)

*تا اینجا روشن شد که با توسل به پیامبر و تبرک جستن به آثار ایشان می توان شفاعت گرفت چه قبل از خلقت پیامبر و چه در زمان حیات ایشان و چه بعد از وفات.

حکم بازسازی قبور پیامبران و اولیای الهی

آیا حکم بازسازی قبور پیامبران و اولیای الهی و عبادت کردن آنها جایز است آیا قبری بوده است که مردم از آن شفاعت بگیرند یا جایز نیست و قبری وجود ندارد، ما دلایلی را از معتقدان به تحریم می آوریم که از ریشه اشتباه میکنند و در مقابل دلایلی را بر جواز بازسازی قبور می آوریم:

دلیل معتقدان تحریم بنا بر قبور

چند روایت مهم از مسلمانانی که در موضوع بازسازی قبور و مسجد و عبادتگاه قرار دادن آنها اختلاف دارند

از امام علی علیه السلام روایت شده: رسول خدا در تشییع جنازه بودند که فرمودند کدام یک از شما می رود به مدینه تا همه بتها را شکسته و قبرها را صاف کند مردی گفت من می روم او رفت و از مردم مدینه ترسید و بازگشت علی علیه السلام گفت من بروم پیامبر فرمود برو او رفت و بازگشت همه بتها را شکست و همه قبرها را صاف کرد(۱۷)

از رسول خدا روایت کرده اند که خدا بکشد یهود را آنان قبور انبیایشان را مسجد گزیدند(۱۸)

روایتی دیگر: رسول خدا زن های زیارت کننده قبور را لعنت فرموده است(۱۹)

اشکال و خدشه در روایت بخش اول

اشکال نخست-اوضاع مدینه پیش از هجرت

رسول خدا در مدینه‌ای که تازه اسلام آورده بودند و بیشتر آنها مخفیانه با پیامبر بیعت می‌کردند و پیامبر حکومت خودش را به تدریج گسترش داد، حال با چنین شرایطی سوال می‌شود که:
رسول خدا در کجا و چه وقت، در حالی که در تشییع جنازه بوده و علی را فرستاده و علی بت‌ها را نابود کرده و فرستاده نخستین می‌رود ترسان باز می‌گردد و پیامبر همچنان در تشییع جنازه بودند!

اشکال دوم-زمان و مکان ماموریت

در دنباله روایت آمده است که امام علی به ابو‌الجهیاج اسدی دستور فرموده من تو را مامور به کاری می‌کنم که رسول خدا مرا مامور آن کرد فرمانم داد تا بت‌ها و قبرها را نابود کنم. (۲۰)
مسلم است که امام ابوالحیاج را در زمان حکومت خودش ماموریت داده ماموریت داده و باز هم سوال پیش می‌آید ماموریت ابوالجهیاج کجا و چه وقت بوده؟

*هر دو روایت دستور صادره از رسول خدا و امام علی (ع)، اگر هر دو خبر صحیح باشد فرمان نابودی قبور مشرکین در سرزمین شرک است گسترش این حکم به قبور مسلمانان و وجوب ویرانی آنان از کجای روایت فهمیده می‌شود؟!

اشکال و خدشه در روایات بخش دوم

نخست-درباره قبور انبیای بنی اسرائیل

در سفر پیدایش «تورات» روایتی است که:

ابراهیم را در غار مکفیله و یعقوب را هم در غار مکفیله و هارون را در فراز کوه هور و موسی در جوا مقابل خانه فغور دفن شدند و از محل دفن داوود و سلیمان در اسفار تورات ذکر نمی‌شود.

در ماده «خلیل» معجم البلدان آمده است:

خلیل نام شهری است نزدیک بیت المقدس هروی گفته است در سال ۵۶۷ وارد بیت المقدس شدم و در شهر الخلیل مردم آنجا برای من روایت کردند که در دوران پادشاهی ملک بر دویل در سال ۵۱۳ محلی در غار الخلیل فرو رفت گروهی با اجازه شاه وارد آن شدند و ابراهیم و اسحاق و یعقوب را در آنجا یافتند کفن هایشان پوسیده و بر دیواری تکیه داشتند پادشاه دوباره بر آنان کفن پوشاند و محل فرو رفته را مسدود کرد

* پس معلوم شد که یهود قبور انبیای خویش را بت قرار نمی‌دادند

دوم- معبد یهود و عبادتگاه بنی اسرائیل

عبادتگاه بنی اسرائیل- یهود که تابوت عهد بر آن بود «خیمه اجتماع» نام داشت هر جا که می‌رفتند خیمه و تابوت را با خود می‌بردند تا به سرزمین فلسطین رسیدند داوود (ع) در آنجا مقدمات معبدی را فراهم آورد و سلیمان آن را بنیان کرد و خیمه اجتماع را در آنجا جای داد

پس در می‌یابیم که یهود از هنگامی که در صحرا بود برای عبادتشان خیمه اجتماع داشتند و زمانی که به فلسطین رسیدند معبدی ساختند برای عبادت کردن.

* آیا بت کردن قبور انبیا و پرستش آن در کجا بوده است؟!

دلایل کسانی که ساختن مسجد و عبادتگاه بر قبور انبیا و اولیا را جایز می‌دانند

نخست- در قرآن کریم

۱- از مقام ابراهیم عبادتگاهی بگیرید

۲- آنان که بر حالشان «اصحاب کهف» آگاه شدند گفتند بر جایگاهشان مسجدی بنا خواهیم کرد

بخاری در صحیح خود آورده: اسماعیل و ابراهیم در ساخت خانه خدا این بود که اسماعیل سنگ می‌آورد و ابراهیم بنا می‌کرد اسماعیل این سنگ (مقام ابراهیم) را آورد ابراهیم روی آن ایستاد اسماعیل سنگ به دستش می‌داد تا بنا را بالا برد، مقام ابراهیم که خداوند فرمان داده تا از آن عبادتگاه بگیریم همین جا است

اصحاب کهف

گروهی که با ادعای پادشاه خودشان بر ربوبیت از نزد پادشاه فرار کردند تا ایمانشان را حفظ کنند خداوند آنان را در خواب چند صد ساله فرو برد و سپس آنها را بیدار کرد فردی به شهر رفت و نیازهای آنها را

برآورده کند مردم فهمیدند که قضیه از چه قرار است و آن مرد به غار برگشت و از خداوند خواستند تا دوباره آنها را به خواب فرو برد و مردم هم که بر حال اصحاب کهف آگاه شده بودند گفتند بر جایگاهشان مسجدی بنا می‌کنیم

دوم- در سنت پیامبر

در سنن ابن ماجه از زبان ابن مسعود گویند همانا پیامبر فرمود من خود در گذشته شما را از زیارت قبور منع می‌کردم اکنون به زیارت آنها بروید زیرا زیارت قبور دنیا را بی‌مقدار و آخرت را به هنجار نماید(۲۱)

*داستان قبور انبیا و رسولان در مکه و مدینه از دوران اسماعیل تا عصر خاتم الانبیا به شرح زیر است

۱- در مکه

ابن جبیر در سفرنامه‌اش قبر اسماعیل و مادرش هاجر را توصیف کرده و می‌گوید در زیر ناودان در صحن حجرنزدیک دیوار بیت الله الحرام قبر اسماعیل است و در جنب آن نزدیک رکن عراقی قبر مادرش هاجر است

فاصله این دو قبر مقدس از یکدیگر ۷ وجب است در جای دیگر آمده است که همه طواف کنندگان در همه دوران‌ها همزمان با طواف، به طواف حجر اسماعیل پرداخته و از آن تبرک می‌جویند

* آنچه آوردیم اخبار قبور انبیا و اولیا در مکه بود حالا می‌پردازیم به برخی اخبار مربوط به قبور آنان در غیر مکه:

قبر مادر پیامبر در ابوا و زیارت رسول خدا از مزار مادر

در تاریخ ابن عساکر آمده است:

آمنه مادر پیامبر ایشان را برای دیدار دایی‌های خود به مدینه برد سپس در مسیر برگشت به مکه در ابوا که میان مکه و مدینه بود فوت کردند در حالی که پیامبر ۶ ساله بودند رسول خدا هنگامی که در راه عمره حدیبیه به ابواب رسید قبر مادرش آمنه را زیارت کرد و آن را اصلاح نمود و در کنار آن گریست و مسلمانان هم به خاطر گریه پیامبر گریستند(۲۲)

قبر رسول خدا در مدینه

در طبقات ابن سعد و سیره ابن هشام آمده است که رسول خدا در خانه خود در همان اتاقی که از دنیا رفتند دفن گردیدند و ابوبکر و عمر هم در همان جا دفن هستند (۲۳)

ثواب زیارت قبر پیامبر

طیالسی با سند خود از عمر روایت کرده که گفت: شنیدم پیامبر فرمود هر کس قبر مرا و یا مرا زیارت کند من شفیع او خواهم بود (۲۴)

زائران قبر رسول خدا از اهل بیت و صحابه

الف- فاطمه اولین زائر قبر پیامبر

ابن جوزی با سند خود از علی علیه السلام روایت کرده که فرمود هنگامی که رسول خدا دفن گردید فاطمه نزد قبر آمد اندکی ایستاد و مشتی از خاک را برگرفت و بر دیده نهاد و گریست

ب- ابویوب انصاری

زائری که صورت بر تربت پاک پیامبر می‌سایید

در مجمع الزوائد به سند خود از ابو داوود بن ابو صالح آورده که او گفت روزی مروان به سوی قبر پیامبر نگاه کرد و دید مردی صورت خود را بر قبر پیامبر گذاشته میدانی چه می‌کند آن مرد که ایوب انصاری از صحابی پیامبر بود روی خود به سوی مروان کرد و گفت آری «من به زیارت پیامبر آمده‌ام»

نتیجه

ما انسان‌ها خیلی پرونده اعمالمان سیاه و گناه آلود است و اگر خواسته‌ای داشته باشیم و مستقیم از خدا بخواهیم ممکن است اجابت نشود لذا با توسل به پیامبران و اولیای خدا می‌توانیم از آنها درخواست کنیم تا در حق ما دعا کنند

در آنچه بحث کردیم مشخص شد که توسل به پیامبر خدا و تبرک به آثار ایشان چه قبل از خلقت و چه در زمان حیات آن بزرگوار و چه بعد از فوت آن حضرت که بر سر قبر آن حضرت حاضر شویم و از ایشان

بخواهیم تا در حق ما دعا بفرماید تا درخواست ما اجابت یابد و در مورد کسانی که معتقد به تحریم بنا و بازسازی قبور پیامبران و اولیا و عبادتگاه کردن آنها بودند در مقابل آنان دلایلی را بر جواز بازسازی و عمارت و عبادت در محل قبور نیز آوردیم

و در آخر هم ذکر می‌کنیم که زیارت قبور انبیا و اولیا و مسجد گزیدن و عبادتگاه قرار دادن این قبور از سنت‌های بنیادین رسول خدا و در پی آن صحابه می‌باشد پس ما امروزه از سنت رسول خدا در گریستن بر قبور انبیا و اولیا و ترسیم آنها پیروی می‌کنیم و سرلوحه خود قرار می‌دهیم

تشکر و قدردانی

در عصر ما یکی از دانشمندان و اندیشمندان با قلمی شیوا به دفاع از دین و مکتب اهل بیت پرداخته است و او پژوهشگر والا مقام سید مرتضی عسکری می‌باشد که ما از مطالب کتاب ایشان که به نام (بر گستره کتاب و سنت) است مطالب این مقاله را جمع آوری کرده‌ایم

ماخذ

- ۱- صحیح بخاری (کتاب المغازی) باب (غزوه خیبر) جلد ۳ ص ۳۵
- ۲- صحیح بخاری باب (دعا النبی الی الاسلام) جلد ۲ ص ۱۰۷
- ۳- صحیح مسلم (کتاب الجهاد والسیر) حدیث ۱۳۲
- ۴- صحیح بخاری (کتاب الوضو) باب (التماس الوضو اذا كانت الصلاه) جلد ۱ ص ۳۱
- ۵- صحیح بخاری (کتاب الاشربه) باب (شرب البرکه والما المبارک) جلد ۳ ص ۲۱۹
- ۶- صحیح بخاری (کتاب الحج) باب (بیان ان السنه یوم النحران یرمی ثم ینحرم یحلق) حدیث ۳۲۳-۳۲۶
- ۷- صحیح مسلم (کتاب الفضائل) باب (قرب النبی من الناس و نبرکهم به) حدیث ۷۴ ص ۱۸۱۲
- ۸- مسند احمد جلد ۶ ص ۳۴۸
- ۹- صحیح بخاری کتاب الشروط جلد ۲ ص ۸۱
- ۱۰- مسند احمد جلد ۵ ص ۶۸

۱۱-سوره بقره ۸۹

۱۲-مسند احمد جلد۴ص۱۳۸

۱۳-تحقیق النصره ص۱۴ و ۱۱۵ به نقل از (معجم کبیر) طبرانی

۱۴-صحیح بخاری (کتاب الاستفسا) جلد۲ص۲۰۰ و جلد۱ص۱۲۴

۱۵-کنز العمال جلد۱۲ص۱۴۷ حدیث ۳۴۴۲۴ و طبقات ابن سعد جلد ۱ص۲۲۲ باب (ذکر لباس الرسول)

۱۶-سنن دارمی جلد ۱ ص ۴۳-۴۴ جلد۲ص۵۴۹

۱۷-مسند احمد جلد ۱ ص ۷۸-۸۹-۹۶-۱۱۱-۱۲۸-۱۳۸-۱۳۹-۱۴۵-۱۵۰

۱۸-مسند احمد جلد ۲ ص ۲۸۵

۱۹-سنن ابن ماجه كتاب جناز جلد ۱ ص ۵۰۲ حدیث ۱۵۷۶

۲۰-مسند احمد جلد ۱ ص ۸۹-۹۶

۲۱-سنن ابن ماجه حدیث ۱۵۷۱

۲۲-مختصر تاریخ دمشق ابن عساکر جلد۲ص۱۰۰ و طبقات ابن سعد جلد۱ص۱۱۶

۲۳-طبقات ابن سعد جلد ۲ ص ۲۹۲-۲۹۴

۲۴-مسند طیالسی ص ۱۲